זון אויפגאנג — 5.13.
זון אונטערגאנג — 7.52.

די איינציקע אידישע צייטונג
אין מערב קאנאדע
עטאבלירט אין 1910
דערשיינט
יעדן טאג

אידישע וואַרט
THE ISRAELITE PRESS

THE GATEWAY OF THE WEST

וועטער:
טיילווייז וואלקנדיק און קיל

The Only Jewish Newspaper in Western Canada Established 1910. Published DAILY

Vol. 20, No. 161. Winnipeg, Wed. Aug. 13, 1930. Published daily except Saturday and Sunday. דערשיינט יעדן טאג חוץ שבת און זונטאג מיטוואך יט אב, תר"ץ.

יאָרצייט נאָך חברון'ער הרוגים געפּראָוועט אין ירושלים

א וואָך פון אַלגעמיינעם טרויער אין ארץ־ישראל

(ספּעצ. טעלעג. צו ד.א.וו. דורך "איטא")

ירושלים, אווג. 13 (איטא). — דער יאָרצייט נאָך די חברון'ער הרוגים איז געכטן בייטאג געפּראָוועט געוואָרן פייער־לאָך אין דער "חורבה" שול, וואו רב הכולל רבי קוק איז געווען איינער פון די הערנער. א ריזיקער עולם איז געקומען, ניט נע־קוקט אויף דער רעגירונגס פאַרבאָט פון וועלכע ס'איז דעמאָנסטראַציעס.

הזכרות ווערן כסדר דורכגעפירט איבער דעם גאַנצן לאַנד, אין פאַרשידענע טעג, ביז צפת, וואו די טראַגעדיע לעצטן יאָר האָט פאַסירט זעקס טעג נאָכ'ן אויסברוך אין ירושלים.

דער אויסברוך אין ירושלים איז דער־מאָנט געווען פון קרובים און פריינט פון די הרוגים, וועלכע היטן אָפּ דעם יאָר־צייט פון זייערע נאָענטע. זיי באַזוכן די קברים, און אייניקע שטעלן מיצבות צום ערשטן יאָרצייט. פון די בית־עלמינ'ס טראָגן זיך האַרצרייסנדיק געשריאיען פון אַלמנות און יתומים.

רעוויזיאָניסטן באַשטייען אויף אומ־אָפּהייניקער פּאָליטישער אַקציע

וואָרנונג פון בראָדעצקין ווערט ניט גענומען אין אכט

(ספּעציעלע טעלעגראַמע צו "דאָס אידישע וואָרט" פון "איטא")

פּראָג, טשעכאָסלאָוואַקיע, אווג. 13 (איטא). — אויסגעפייפט פון אייניקע דע־לעגאַטן און אָפּלאָדיט פון אַנדערע, איז בראָדעצקי דאָ אויפגעטראָטן פאַר דער אוונט סעסיע פון דער רעוויזיאָניסטישער קאָנפערענץ, ווי אַ פאַרטרעטער פון דער־ציוניסטישער עקזעקוטיווע.

אין זיין רעדע, וואָס איז אָפּט אויבער־גערייסן געוואָרן מיט באַמערקונגען פון'ם עולם, האָט בראָדעצקי ניט געזוכט צו באַ־רעכטיגן עגגלאַנד פאַר אירע לעצטע האַנדלונגען. זי האָט מער געקלאָגט ווי זעלבסט־קריטיק פון דער ציוניסטישע־עקזעקוטיווע.

בראָדעצקי האָט דערקלערט, אַז עגג־לאַנד האָט ניט נאָר ניט געהאָלפן, נאָר זי האָט־געשטערט די אידישע אַרבעט, באַ־שליינקענדיק זייער פרייע האַנדלונג. ער האָט צוגעגעבן, אַז די ציוניסטישע עק־זעקוטיווע איז באַאַנגען פעלערן. ער האָט פאָרויסגערט, אַז דער עקסטראַ־אָרדינאַרער ציוניסטישער קאָנגרעס אין דעצעמבער וועט באַשליסן פונקט וואָס דאָס אידישע פאָלק פאַדערט פון דער בריט. רעגירונג.

בראָדעצקי האָט געוואָרנט די רעוויזיאָ־ניסטן קעגן וועלכער ס'איז אומאָפּהייניני־קער פּאָליטישער אַקציע סיי ביי דער בריט־טישער רעגירונג, און סיי אין דשעוועאַוואַ, דערקלערנדיק, אַז דאָס קאָן געטאָן ווערן נאָר דורך דער אידישער אגענטיע.

שפּעטער האָט ליכטהיים געענטפערט בראָדעצקין. ער האָט דערקלערט, אַז בראָ־דעצקים רעדע איינגע ווידער איבער, אַז די ציוניסטישע עקזעקוטיווע האָט אָנגענומען די ליניע פון לייכטסטן ווידערשטאַנד בנוגע עגגלאַנד. די רעוויזיאָניסטן זיינען דערפאַר אַנטשלאָסן אַנצופירן אומאָפּהייני־גיקע פּאָליטישע אַקציעס סיי מיט די רע־גירונגען, און סיי מיט דער פעלקער־ליגע אין דשענעוואַ, אונטער אַלע אומשטענדן.

ליכטהיים האָט דערקלערט, אַז עס איז געווען וויי־צמאַנס פליכט צו רעזיגנירן, און אַז ער גלויבט ניט, אַז דער צוגעזאָגטער קאָנגרעס וועט פאַררופן ווערן אין דעצעמ־בער.

(::)

באַרימטע רומענישע שול אונטערגעצונדן פון אַנטיסעמיטן

ווין, אווג. 13. — איינע פון די גרעס־טע אידישע שולן אין רומעניע, די שול אין מאַרמאַראש־זיגעט, איז אין פייער, און די אידישע באַבעלקערונג גלויבט, אַז זי איז אונטערגעצונדן געוואָרן פון אַנ־טיסעמיטן.

די שריפה האָט זיך צעפלאַקערט ביז די פייערלעשער זיינען געקומען, און מען האָט מורא, אַז די שול וועט איינגאַנצן פאַרניכטעט ווערן.

די רעגירונג מאַכט אַן אונטערזוכונג וועגן די אורזאַכן פון דער שריפה.

(::)

וואַטערבערי, קאַנ., אווג. 13. (איטא). דער פּראָטעסט פון די אירן פון וואַטער־בערי קעגן איינפירן רעליגיעזן אונטער־ריכט אין די פאַבליק סקולס וועט איינגע־רירט ווערן פון דער הינער סקול באַרד. א פאָרמעלער פּראָטעסט קעגן דעם דאָזיקן לימוד איז מיט דריי וואָכן צוריק צוגע־שיקט געוואָרן פון דעם הינן "היכרו אינ־סטיטוט" צו דער סקול באַרד, אָבער די לעצטע האָט באַשלאָסן אויף דעם ניט צו ענטפערן.

רעגירונג וועט אפשר איינגאַנצן פאַר־באָטן אימיגראַציע ביז אַרבעטסלאָז־קייט וועט ליקווידירט ווערן

אָטאַוואַ, אווג. 13. — אַלס אַ מיטל צו דערמעגלאַכן באַדריקע הילף פאַר די אַרבעטסלאָזע, ווערט פאָרשטאַנען, אַז די פעדעראַלע רעגירונג וועט קירצלאַך דורכפירן אַ געזעץ וואָס וועט איינגאַנצן פאַרבאָטן אימיגראַציע קיין קאַנאַדע ביז עס וועט קומען די צייט וועגן די לאַגע וועט זיך פאַרבעסערן אין לאַנד.

דערווייל איז נאָך ניט באַקאַנט צו דער "אַרדער אין קאַנסיל" וועט דורכפ־רען אַ געזעץ וואָס וועט פאַרבאָטן פער־זאָנען אריינצוקומען צו קרובים קיין קאַ־נאַדע. אָדער דער פאַרבאָט וועט זיין בלויז פאַר אימיגראַנטן, נייגעקומענע, וועלכע דאָ נאָך דאָ ניט קיין פאַרבינדונגען ניט מיט קיין קרובים.

פּרעמיערס שטעלפאַרטרעטער פּראָטעסטירט קעגן אימיגראַ־ציע קיין אַלבערטאַ

עדמאָנטאָן, אַלטאַ., אווג. 13. — דזש. האָוולדי, דער פּרעמיערס שטעלפאַרטרע־טער האָט געשטעלט אַן אַנטראָג אין דער לעגיסלאַטור פון אַלבערטאַ, אַז אַלע אימיגראַנטן זאָלן אָפּגעשיקט ווערן אין אַ פאַרבאָט פון אַלע אַרבעטסלאָזע אין אַלבערטאַ. דער פּרעמיער בענעט דעם, וואָס אַל־בערטאַ "ווערט פאַרפלייצט" מיט אימיג־ראַנטן אין אַזאַ שווערער צייט פון אַר־בעטסלאָזיקייט. "איך האָב שוין פּראָטעס־טירט קעגן דעם אין דער צייט פון די וואָלן", שרייבט מר. האָוולדי, "און אויב די רעגירונג האָט נאָך ניט גענומען קיין שריט אָפּצושטעלן אינוואַנדע די אימיגראַציע, מוז זי דאָס גלייך טאָן".

(::)

א דרוק פעלער

אינ'ם נעכטיקן אנב־אורחא זיינען על־פּי טעות דורכגעלאָזן געוואָרן נאָכ'ן פאַ־ראַגראַף וואָס ענדיקט זיך מיט די וואָרט "אבער די שול באַשטייט", — די פאָלגנדיקע שורות:

"אבער איר האָט אָנגעהויבן מיט פאַר־לוימדונגען אויף דער שול פאַר וועלכער איר האָט גערעכנט".

דאָס קומען די שורות "אזא אחריות'לא־זיקייט" און א. וו.

פאַרעמיערס שטעלפאַרטרעטער קעגן אימיגראַציע קיין אַלבערטאַ

סאָוועט רוסלאַנד איז נאָך ניט קיין פּאַסטאָר אויפ'ן ווייץ־מאַרק

ניו־יאָרק, אווג. 13. — צוריקקומענדיק פון אַ רייזע קיין סאָוועט־רוסלאַנד, וואו־הין ער איז געפאָרן ווי אַן אַגריקולטורע־לער ראַט־געבער צו דער סאָוועט רעגירונג, האָט טאָמאַס ד. קעמפּבעל, פון מאָנטאַנאַ, דער וועלטס גרעסטער ווייץ־פאַרמער, דער־קלערט, אַז עס וועט נאָך נעמען לאַנג אייר, דער סאָוועט רוסלאַנד וועט ווערן אַ פּאַק־טאָר אויפ'ן ווייץ־מאַרק.

מיט דער אַנטוויקלונג פונ'ם סאָוועטישן פינף־יאָרעכן פּלאַן, האָט ער געזאָגט, וואָקסט דאָרטן די אינערלאַכע אַנפאַראַנג אויף ווייץ. עס דאַרף נאָך נעמען, זאָגט ער, אַמוויניקסטנס דריי יאָר צייט, אייר, דער זי וועט קאָנען אַרויספירן פון לאַנד באַדייטנדיקע קוואַנטיטעטן תבואה.

פּלענער ווערן געמאַכט צו באַ־זעצן פּופּציק טויזנט אידן אין איין יאָר אין בורעיאַ

רעגירונג אַנערקענט, אַז ביז איצטיקע מעטאָדן פון קאָלאָניזאַציע אין ביראָ־בידזשאַן האָבן ניט געטויגט

(ספּעציעלע טעלעגראַמע צו "דאָס אידישע וואָרט" פון "איטא")

מאָסקווע, אווג. 13 (איטא). — דער בריטישן אַמבאַסאַדאָר אין מאָסקווע וועגן פאָלקס לאַנד קאָמיסאַריאַט האָט אַנער־קענט דעם מעטאָד פון קאָלאָניזאַציע פון בורעיאַ (בירא־בידזשאַן), אַנגעוועגדעט ביז איצט, פאַר ניט־צופרידנשטעלנד, נאָכ־דעם ווי אַ ער האָט אויסגעקוקט אַ באַריכט פון אַ ספּעציעלער קאָמיסיע וואָס אין גע־פאַרן אַהין אויסצופאָרשן די לאַגע.

דער לאַנד־קאָמיסאַריאַט רעקאָמענדירט דערפאַר, אַז דער אימיגראַציע דעפאַרט־מענט פונ'ם "נאַרקאָמזעם", אין פאַרבינ־דונג מיט'ן קאָמזעם און אַנדערע פאַראינ־טערעסירטע אָרגאַניזאַציעס, זאָלן אין דער קירצסטער צייט אויסאַרבעטן פּראַקטישע פּלענער פאַר אַ אידישער מאַסן־אימיגראַ־ציע קיין בורעיאַ. דער ציל דאַרף זיין צו דערגרייכן אַן אימיגראַציע פון פופּציק טויזנט אַרבעטנדיקע אידן קיין בורעיאַ אין משך פון קומענדיקן יאָר.

בריטישע אַמבאַסאַדע באַריכ־טעט וועגן סאָוועטישע רעליגי־עזע געזעצן

לאָנדאָן, אווג. 13. — די רעגירונג האָט אַרויסגענומען אַ "ווייסן פּאַפּיר", וואו עס ווערט איבערגעגעבן דער באַריכט פונ'ם בריטישן אַמבאַסאַדאָר אין מאָסקווע וועגן די סאָוועטישע רעליגיעזע געזעצן. דער באַריכט איז צוזאַמענגעשטעלט געוואָרן נאָך די פּראָטעסטן קעגן די רעליגיעזע פאַרפאָלגונגען אין רוסלאַנד, לעצטן אָפּ־ריל, וועגן די אַרבעטער רעגירונג האָט צו־געזאָגט די קאָנסטיטוציע צו מאַכן אַן אויספאַרשונג וועגן דעם ענין.

די סאָוועטישע געזעצן וועגן רעליגיע, לויט'ן באַריכט, טיילן אָפּ די קירך פון דער מלוכה מיט די שולן פון קירך, און גאַראַנטירן גלייך פרייהייט פון גלויבן און פרייהייט פון אַנטי־רעליגיעזער פּראָפּאַ־גאַנדע. זיי פאַרבאָטן אויך דעם לומד פון רעליגיע צו קינדער אונטער עלטער אין שולן.

(::)

אידישע אינסטיטוציעס אין סאָ־לאָניקאַ אין שווערער לאַגע

סאָלאָניקאַ, אווג. 13 (איטא). — די הי־נע אידישע אינסטיטוציעס געפינען זיך אין אַ שווערער לאַגע, אַלס רעזולטאַט פון דעם וואָס די רעגירונג האָט געשניטן די יערלאַכע הלכה סובסידיע אויף 40 פּראָ־צענט צוליב עקאָנאָמיע.

פאַמיליע רעטעט זיך קוים מיט די לע־בענס אין שריפה אין פּאַרט גערי

די פאַמיליע וואָן ווינסבערגע האָט זיך קוים נערעטעט מיט די לעבענס לעצטע נאַכט, וועגן אַ שריפה האָט פאַרניכטעט זייער היים אין 1198 קלערענס ראָוד, פּאַרט־גערי.

מר. וואָן ווינסבערגע איז אַהיים געקו־מען 9 אַזייגער לעצטן אוונט, פון זיין אַרבעט אויף אַ נאַרטן וואָס ער האָט אין טאַקסיראַ. די פאַמיליע האָט זיך געלייגט שלאָפן, ניט בעמערקנדיק קיין שום גע־פאַר. אין אַנדערהאַלבן שעה אַרום האָט זיך מר. וואָן ווינסבערגע אויפגעכאַפּט פון אַ שטיקנדיקן רויך. ער האָט גלייך אויפגעוועקט זיין פרוי און זיינע קינדער, און זיי זיינען אַלע אַרויסגעלאָפן אין דרויסן, קוים אַרויסכאַפּנדיק אויף זיך אַביסל קלייידער. די הויז איז שוין גע־שטאַנען אין פלאַמען.

שכנים זיינען זיך צוזאַמענגעלאָפן און האָבן געהאָלפן עטוואָס אַרויסראַטעווען פון דער שריפה. קיין וואַכטער איז אין נאָס ניטאָ, און קיין פייער בריגאַדע איז ניטאָ אין דער מוניציפּאַליטעט. מען האָט דער־פאַר געקאָנט בלויז שטיין און קוקן, ווי דער פייער פאַרניכטעט די געביידע.

אַ מעשה מיט בויכוויטיק און אַ ציניינערטע וואָס באַשטעטיקט דאָס אַלטע ווערטל אַז "אַ נאַר ווערט געבוירן יעדע מינוט"

באַלטימאָר, אווג. 13. — פאַר די לעצ־טע עטלאַכע טעג האָט די הענרי בענ־סאָן, ניט פאַר לייגן געדאַכט, אַרומגע־טראָגן מיט אַ בויך בוויטיק און היינט האָט ער זיך אויף יענע בוויטיקן פאַר־נעסן און ער טראָגט זיך אַרום מיט קאָפּ־בוויטיק און מיט האַרצוויטיק וואָס ער האָט זיך אַליין געבאַך פאַרשאַפן.

הענרי בענסאָן האָט נעבאַך געליטן פון בויך־בוויטיק אַ לענגערע צייט. עס איז ניט באַקאַנט צי ער איז געווען ביי אַ דאָקטאָר. אַלץ וואָס מען וויסט איז, אַז ער האָט געליטן גרויסע שמערצן און ער האָט געזוכט אַ מיטל פון זיי פּטור צו ווערן. ענדלאַך איז אים געלונגען צו קרי־גען די ריכטיקע רפואה. אַ ציניינערן האָט אים פאַרזיכערט, אַז אויב ער וועט איר געבן פיר טויזנט דאָלאַר אין באַנקנאָטן און זי וועט פון זיי מאַכן אַ פּלאַסטער אויף, אַז ער וועט דעם דאָזיקן פּלאַסטער צולייגן צו זיין בויך, וועט ער מסיק מאַ־מענטאַל פּטור ווערן פון זיינע בוויטיקן און זיי וועלן פאַרשווינדן ווי דורך אַ כשוף. נאַטירלאַך האָט די ציניינערן פאַר־טע עטלאַכע טעג האָט זיך הענרי בענ־סאָן, ניט פאַר לייגן געדאַכט, אַרומגע־טראָגן מיט אַ בויך בוויטיק און היינט האָט ער זיך אויף יענע בוויטיקן פאַר־נעסן און ער טראָגט זיך אַרום מיט קאָפּ־בוויטיק און מיט האַרצוויטיק וואָס ער האָט זיך אַליין געבאַך פאַרשאַפן.

הענרי בענסאָן האָט נעבאַך געליטן פון בויך־בוויטיק אַ לענגערע צייט. עס איז ניט באַקאַנט צי ער איז געווען ביי אַ דאָקטאָר. אַלץ וואָס מען וויסט איז, אַז ער האָט געליטן גרויסע שמערצן און ער האָט געזוכט אַ מיטל פון זיי פּטור צו ווערן. ענדלאַך איז אים געלונגען צו קרי־גען די ריכטיקע רפואה. אַ ציניינערן האָט אים פאַרזיכערט, אַז אויב ער וועט איר געבן פיר טויזנט דאָלאַר אין באַנקנאָטן און זי וועט פון זיי מאַכן אַ פּלאַסטער אויף, אַז ער וועט דעם דאָזיקן פּלאַסטער צולייגן צו זיין בויך, וועט ער מסיק מאַ־מענטאַל פּטור ווערן פון זיינע בוויטיקן און זיי וועלן פאַרשווינדן ווי דורך אַ כשוף.

ווי עס ווייזט אויס האָט צו בענסאָן'ען זייער שטאַרק אָפּגעלירט דער דאָזיקער לייכטער הייל־מיטל, האָט ער געגעבן דער ציניינערן פיר טויזנט דאָלאַר און זי האָט אים אין אַ קורצער ווייל צוגעטראָגן דעם כשוף'דיקן הייל־מיטל און זי האָט אים צוגעזאָגט אַז זי וועט קומען אין אַ פּאָר טעג אַרום נאָך איר שכר, אָבער ביז יענער צייט האָט זי אים פאַרבאָטן אַרונ־טער צונעמען דעם פּלאַסטער פון זיין בויך.

אין דריי טעג אַרום, ווען דער בוויטיק האָט ניט אויפגעהערט און די ציניינערן איז ניט געקומען, האָט בענסאָן צע־ווקלט זיין פּלאַסטער פּאַס, און ער האָט דאָרטן געפונען בלויז זיין דאָלאַר אין באַנקנאָטן. איצט האָט אים זיך דער בוויטיק אריינגעכאַפּט אין קאָפּ און אין האַרצן . . .

גרויס בריטאַניע שליסט אַ גינסטיקן האַנדלס אָפּמאַך מיט רומעניע

לאָנדאָן, אווג. 13. — אַ האַנדלס אָפּ־מאַך צווישן גרויס בריטאַניע און רומע־ניע איז אונטערגעשריבן געוואָרן לעצ־טע וואָך, און, ווי אַ הויכער באַאַמטער האָט זיך אויסגעדריקט, איז דאָס "איינער פון די גינסטיקע און בריטסטע האַנדלס אָפּמאַכן וואָס זיינען וועגן געשלאָסן גע־וואָרן צווישן צוויי רעגירונגען.

דער אָפּמאַך, ווי עס ווייזט זיך אויס, גאַראַנטירט פאַר ענגלישע פאַבריקאַנטן אַן אַנערישע רומענישע טאַריפן, און די פאַרזיכערונג פון פרעמדער קאָנקורענץ דורך פאַלשע טרייד מאַרקעס. ער פאַר־זאָרגט אויך דעם פריינע צוטריט פון בריטישע האַנדלס שיפן צו רומענישע פּאָרטן.

פּאַקטיש קריגט בריטישער קאַפּיטאַל אין בריטישע פירמעס די זעלבע רעכט אין רומעניע, ווי די רומענישע, אַזוי אַז זיי זאָלן האָבן די פולסטע מעגלאַכקייט צו באַשייליקן זיך אין'ס ווידעראויפבאַו פון רומעניע.

דער אָפּמאַך גייט גלייך אויס אין קראַפט און איז גילטיק אויף דריי יאָר, און סיידן ער וועט צוריקגעזאָגט ווערן צום סוף פון דעם פּעריאָד, וועט ער ווייטער זיין גילטיק, ביז איין צד אָדער דער צווייטער וועט זיך צוריקציען.

אַנב - אורחא

פון מאַרקס

דער מוסר־השכל פון מיניאַטור גאָלף

פאַר די לעצטע פאַר חדשים האָט זיך שטאַרק געענדערט דער אויסזיכט פון די נאַסן אין אַמעריקאַנער שטעט, — און ווען איך רייד וועגן אַמעריקע, מיין איך אויך קאַנאַדע.

מצטאַמאָל האָט זיך אויף די ליידיקע "לאַטס" אין די נאַסן געיאָוועט דער מיני־אַטור־נאָלף קורס. אַט איז געקומען אייר־נער, באַלד איז ער נאָכגעפאָלגט געוואָרן פון אַ צווייטן, אַ דריטן, אַ פינף־און־צוואַנציקסטן, — און זיי האַלטן אין איין וואַקסן, ווי שוועמלאָך נאָך אַ רעגן. באַלד וועט מיט זיי ווערן אַזוי פול, ווי מיט די גאַזאָלין סטאַנציעס.

די נאָלף־קורסלאָך רייסן אויס אומברח־מנות'דיק אפילו אַזאַ פעסט איינגעפונדע־וועטע אינסטיטוציע, ווי די פּלאַקאַט־רעק־לאַמע, וואָס האָט ביז איצט פאַרמוטן אַלע ליידיקע פּלעצער אין די סטראַטעגישע פונקטן פון שטאָט. די "ביל בּאָרדס" וועלן מוזן איצט אויסבאַהאַלטן זיך אין די ווייט־ניקער עפנטלאַכע פּלעצער, אָדער זוכן פאַר זיך אַן אָרט אויף די דעכער.

פון וואַנען קומען זיי, די נאָלף־קורס־לאַך? וואו ליגט זייער כח, וואָס האָט זיי אין אַ קורצער צייט פון וואַכן מיט אַ פיבערהאַפטער שנעלקייט פאַרשפּרייט פון איין עק לאַנד ביז'ן צווייטן?

* * *

אָבער די זעלבע פראַגע האָב איך זיך שוין געשטעלט ביי אַנדערע געלעגענהייטן.

אַזוי, למשל, איז מיט איינעקע יאָרן צו־ריק געווען אין מאַדע דער דורכזיכטיקער רענן־מאַנטל, דער "סליקער", מיט פאַר־שיידענע אויסגעמאָלענע פיגורן.

ס'איז געווען אַ האַרטער, אומבאַקוועמער מאַנטל. איך האָב נאָר ניט געוואוסט אַט זיין אַנקוט, — אַז, מיטאַמאָל, אין איין שיינעם פרימאָרגן, זע איך דיר נאָכ־פול מיט יונגעלייט און מיידלאַך אין אַט די, אַמייסטן געלע מאַנטלען, מיט פיגורן און מיט וואוילי־יונגערשע אויפשריפטן (ווי "ריר מיך דאָ ניט אָן", "איך האָב די וועלט אין דער אַרמע" און ד. גל.).

וואָס איז געווען דער כח, וואָס האָט באַוואוינען אַט די אַלע יונגעלייט און מייד־לאַך אַנטאָן אַט דעם אומבאַקוועמען מאַנטל, ווען עס זיינען דאָ באַקוועמערע און שענערע רענן־מאַנטלען? און ווי אַזוי איז עס זיי אַלעמען גלייכצייטיק אריין אין קאָפּ דער נעראַנץ צו קויפן דוקא דעם "סליקער?"

* * *

און די זעלבע פראַגע האָב איך זיך ניט איינמאָל געשטעלט הערנדיק די פאַרשיי־דענע נאַסן־לידלאַך, וואָס ווערן מיטאַמאָל גוואַלדיק פּאָפּולאַר, און איר הערט זיי אויף טריט און שריט, וואו איר גייט און שטייט, — פון איינעם קינדער אין הויז, פון דער ראַדיאָ, פונ'ם גראַמאָפאָן, פון דער טעאַטער בינע, פונ'ם מיידל אין אַפּיס, און א. וו.

פּוסטע, זינלאָזע, נודנע לידלאַך, מיט שאַבלאָנע מעלאָדיעס, — און ס'אַרא גוואַלדיקן כח זיי האָבן!

און דער ענטפער איז — מאַסן־פּראָ־דוקציע!

* * *

מאַסן־פּראָדוקציע איז אַמעריקעס גרעס־טער אידעאַל. עס איז: צו פּראָדוצירן אין רייזיקע וואַנטיטעטן סחורות און פאַרנעמ־ינגס, כדי מען זאָל זיי קאָנען פאַרטיילן בייליק צו אַלעמען, און אויפהאַלטן אַזוי־דעם אַמעריקאַנער הויכן "סטאַנדאַרד אָף לייוינג".

און מאַסן־פּראָדוקציע איז מעגלאַך נאָר דאַן, ווען עס איז דאָ אַן איינהייטלאַכקייט פון געשטאַק צייס ברייטן עולם.

די גרויסע אינדוסטריע שטרייבט אַזוי אַן אַלע אירע כחות צו שאַפן אַזאַ איינ־הייטלאַכן געשמאַק.

שוין פון דער "פאַבליק סקול" אַן הויבט מען אָן די קינדער "אויספרעסן", אויס־וואַרצלען, אויף וויפל דאָס איז מעגלאַך, זייערע אינדיווידועלע כאַראַקטער שטריכן, און צו אַנטוויקלען אין זיי דעם מאַסן־געש־מאַק.

דערנאָך קומט די פּרעסע, די "מואוויי", דער "בילבאָרד", און לעצטנס דער ראַדיאָ, — און זיי העלפן שאַפן דעם אוניפאָר־מירטן קונה, דעם געברויכער פון דער מאַסן־פּראָדוקציע.

און אַזוי — ווען דער מאָדע־דיקטאַטאָר, אויף וועלכן געביט דאָס זאָל ניט זיין, — טוט אַ הוסט אין ניו־יאָרק אָדער אין שי־קאַגאָ, דערהערט זיך באַלד דער אָפּקלאַנג ביז סאַן־פראַנציסקאָ, ביז ווינניפּעג און ביז ניו־אָרלינס.

* * *

און, ווי מיינער אַ פריינט איז געוויינט צו זאָגן, ליגט דערלינען דער שכל פונ'ם "שמעלץ־טאָפּ".

אַ לאַנד פון מאַסן־פּראָדוקציע קאָן ניט דולדן קיין מענשן מיט אינדיווידועלע נוי־גונגען און איינגאַראַטיקע געשמאַקן.

זיי אַלע מוזן אויסגעקאָכט ווערן אין איין מאַסע, זיי זאָלן רייזן די זעלבע שפּראַך, עסן די זעלבע רעקלאַמירטע פּראָ־דוקטן, לייענען די זעלבע "פאַנס", קויפן די זעלבע גראַמאָפאָן פּלאַטע, טראָגן די זעלבע "סליקערס", און שפּילן דעם זעלבן גאָלף.

יעדע אינדיווידואַליטעט אין פּערזאָן אָדער אין גרופּע איז אַ שטערונג צום נאָרמאַלן גאַנג פון מאַסן פּראָדוקציע!

* * *

אין דער גרויסער גרויער מאַסע געפינען זיך מענשן מיט אַמביציעס, — זאָכן זיי אויסצוציִיכענען זיך דורך שלאָגן "רע־קאָרדס".

דורך אויסטרינקען די גרעסטע צאָל טעפּלאַך קאַווע, דורך מאַנצן 2,800 שעה נאָכאַנאַנד, דורך זיצן 800 שעה אויף אַ בוים, און א. וו.

און דערמיט ענדיקט זיך, אונטער'ן רעזולטאַט פון מאַסן־פּראָדוקציע, דער גאַנ־צער מענשלאַכער דראַנג צו "אינדיווידו־עלן" אויסדרוק . . .

The Public Library Astor, Lenox and Tilden Foundations
אסטר, לענאָקס און טילדן פונדאַציאָנס
אוג 19 1930